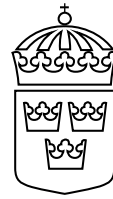

Regeringens skrivelse

2016/17:69

Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under år 2015

Skr.
2016/17:69

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 8 december 2016

Stefan Löfven

Peter Hultqvist
(Justitiedepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för tillämpningen under år 2015 av bestämmelserna i rättegångsbalken om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning vid förundersökning i brottmål. Även tillämpningen enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott redovisas. Skrivelsen omfattar också en redogörelse för inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Skrivelsen omfattar i år även användningen av dessa tvångsmedel i Säkerhetspolisens verksamhet.

Innehållsförteckning

1	Ärendet och dess beredning	4
2	Riksdagens behandling av tidigare års skrivelser	5
3	Reglerna om hemliga tvångsmedel	6
3.1	Grunderna för användning av hemliga tvångsmedel	6
3.2	Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	9
3.3	Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	9
3.4	Hemlig kameraövervakning	10
3.5	Hemlig rumsavlyssning	10
3.6	Interimistiska beslut	11
3.7	Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	11
3.8	Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet	12
3.9	Offentliga ombud	13
3.10	Underrättelse till enskilda som har varit utsatta för hemliga tvångsmedel	13
3.11	Tillsynen över myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel	14
3.12	Underrättelse till Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden i vissa fall	15
3.13	Regler om överskottsinformation	15
3.14	Förbud mot avlyssning i vissa fall	15
4	Myndigheternas redovisning	16
4.1	Nytt regeringsuppdrag för att säkerställa kvaliteten i redovisningen	16
4.2	Generellt om tillämpningen av bestämmelserna om hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken	16
4.3	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	17
4.4	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	20
4.5	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig kameraövervakning	22
4.6	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning	25
4.7	Tillämpningen av bestämmelserna om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	28
4.8	Tillämpningen av bestämmelserna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet	28
4.9	Säkerhetspolisen	32

5	Myndigheternas slutsatser	32	Skr. 2016/17:69
6	Slutsatser om redovisningen och nyttan av de hemliga tvångsmedlen	33	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2016	37	

1 Ärendet och dess beredning

I enlighet med riksdagens önskemål redovisar regeringen årligen hur reglerna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (tidigare hemlig teleavlyssning) i rättegångsbalken har tillämpats (bet. 1981/82:JuU54, rskr. 1981/82:298). I samband med att reglerna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning ändrades den 1 september 1989 angavs i lagstiftningsärendet att regeringens redovisning till riksdagen angående tillämpningen av bestämmelserna borde bibehållas och att en motsvarande redovisning beträffande hemlig teleövervakning (numera hemlig övervakning av elektronisk kommunikation) borde lämnas (prop. 1988/89:124 s. 55). Likaså angavs det i det lagstiftningsärende som låg till grund för lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning – som gällde till utgången av år 2008 – att en redovisning av tillämpningen av bestämmelserna i den lagen borde lämnas till riksdagen (prop. 1995/96:85 s. 37). När reglerna i lagen om hemlig kameraövervakning från och med den 1 januari 2009 permanentades och med oförändrat innehåll fördes över till 27 kap. rättegångsbalken, utgick riksdagen vid sin behandling av lagförslagen från att regeringen även i fortsättningen årligen till riksdagen skulle redovisa de brottsbekämpande myndigheternas användning av reglerna om hemlig kameraövervakning (bet. 2008/09:JuU3 s. 14).

I det lagstiftningsärende som låg till grund för lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet uttalade regeringen att den årliga skrivelsen till riksdagen om användningen av vissa hemliga tvångsmedel i brottsutredningar även borde innehålla en redovisning av inhämtningen av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet, men att Säkerhetspolisens inhämtning av uppgifter däremot inte borde redovisas (prop. 2011/12:55 s. 112–113). Under riksdagsbehandlingen såg utskottet positivt på detta (bet. 2011/12:JuU8 s. 33).

I samband med att bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning och s.k. preventiv tvångsmedelsanvändning enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott gjordes permanenta från och med den 1 januari 2015, angav regeringen att skrivelsen till riksdagen om hemliga tvångsmedel även bör innehålla en redovisning av den öppna polisens och Tullverkets tillämpning av bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning (prop. 2013/14:237 s. 133 f.). Detsamma bedömdes gälla den öppna polisens tillämpning av bestämmelserna om preventiva tvångsmedel. Utskottet hade en positiv inställning till detta när propositionen behandlades i riksdagen (bet. 2014/15:JuU2 s. 23).

I propositionen Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott (prop. 2013/14:237) uttalades att regeringen skulle återkomma till frågan om hur en årlig redovisning av Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel skulle kunna göras. En utredare har bedömt att det finns goda skäl att öppet redovisa de uppgifter om Säkerhetspolisens tillämpning av de hemliga tvångsmedlen som är möjliga att redovisa

(Ju2015/04886/PO). Regeringen har därför gett Åklagarmyndigheten i uppdrag att redovisa även Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel (Ju2015/09908/Å). Skr. 2016/17:69

Den senaste redovisningen till riksdagen skedde i december 2015 i skrivelsen Redovisning av användningen av vissa hemliga tvångsmedel under år 2014 (skr. 2015/16:49). Skrivelsen behandlades i riksdagen under februari och mars 2015 (bet 2015/16:JuU12, rskr. 2015/16:154).

Regeringen lämnar nu en redogörelse för användningen av hemliga tvångsmedel under år 2015. Redogörelsen bygger på uppgifter som har lämnats till regeringen av Åklagarmyndigheten i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Tullverket och Säkerhetspolisen (Ju2016/04213/Å).

2 Riksdagens behandling av tidigare års skrivelser

Riksdagen har över tid vid sin behandling av regeringens årliga skrivelse om användningen av hemliga tvångsmedel anfört bl.a. att skrivelserna utvecklats positivt genom att redovisningen på ett mer noggrant och tydligt sätt redogör för användningen av hemliga tvångsmedel och att man utgår från att regeringen fortsätter med sina överväganden om hur skrivelsen ytterligare kan förbättras och utvecklas (skr. 2006/07:28, bet. 2006/07:JuU4, rskr. 2006/07:96, skr. 2007/08:34, bet. 2007/08:JuU7, rskr. 2007/08:133 och skr. 2008/09:79, bet. 2008/09:JuU15, rskr. 2008/09:195).

Vid behandlingen av regeringens skrivelse Hemlig televlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2009 uttalade riksdagen att man konstaterade att 2009 års redogörelse i flera avseenden var fylligare och mer detaljerad än tidigare även om myndigheternas redovisning till regeringen ännu inte hunnit anpassas fullt ut till de nya kraven. Vidare noterade riksdagen med tillfredsställelse att regeringen hade för avsikt att fortsätta arbetet med att förbättra underlaget till skrivelsen (skr. 2010/11:66, bet. 2010/11:JuU18, rskr. 2010/11:195). Vid behandlingen av regeringens skrivelse Hemlig televlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2010 (skr. 2011/12:39, bet. 2011/12:JuU19, rskr. 2011/12:140) uttalade riksdagen sig välkomnande om att regeringen hade gett Säkerhets- och integritets- skyddsnämnden i uppdrag att redovisa hur myndigheten har bedrivit sin tillsynsverksamhet avseende de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel. Ett liknande uppdrag gavs till nämnden även för åren 2012 och 2013, vilket riksdagen såg positivt på (bet. 2012/13:JuU16 s. 13, rskr. 2012/13:172). Vid behandlingen av regeringens skrivelse för år 2012 uttalade riksdagen, med anledning av ett regeringsuppdrag till myndigheterna att lämna förslag på en mer ändamålsenlig redovisning om de hemliga tvångsmedlen som beslutades 2013 (Ju2013/326/Å), att man såg positivt på regeringens arbete för att

förbättra underlaget för skrivelsen, och att man hoppades att arbetet skulle resultera i ett ännu bättre underlag i framtiden för riksdagens kommande årliga granskningar av myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel (bet. 2013/14:JuU11 s. 11, rskr. 2013/14:198). Vid behandling av redovisningen av användningen av vissa hemliga tvångsmedel år 2013 välkomnade riksdagen det nya uppdrag som regeringen då hade lämnat till Åklagarmyndigheten om att i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten och Tullverket lämna en gemensam redovisning av tillämpningen av hemliga tvångsmedel samt noterade särskilt att redogörelsen skulle avse myndigheternas användning av hemlig rumsavlyssning och tillämpningen av tvångsmedel enligt lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. Riksdagen uttalade vidare en förhoppning om att arbetet skulle resultera i ett ännu bättre underlag i framtiden för riksdagens kommande årliga granskningar av myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel (bet. 2014/15:JuU12, rskr. 2014/15:150).

Vid behandling av redovisningen av vissa hemliga tvångsmedel år 2014 välkomnade riksdagen det något förändrade uppdrag som regeringen lämnat till Åklagarmyndigheten om att i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten och Tullverket lämna en gemensam redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel. Riksdagen noterade särskilt att uppgiften om vilken nytta tvångsmedlet har haft nu ska redovisas det år som förundersökningen har lagts ned eller beslut i åtalsfrågan har fattats om den brottsmisstanke för vilken det hemliga tvångsmedlet beviljats och ska då omfatta hela den tid som tvångsmedlet gällt. Riksdagen konstaterade vidare med tillfredsställelse att regeringens målsättning var att Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel ska redovisas årligen med början 2016 (bet. 2015/16:JuU12, rskr. 2015/16:154).

3 Reglerna om hemliga tvångsmedel

3.1 Grunderna för användning av hemliga tvångsmedel

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken. Särskilda bestämmelser om användning av hemliga tvångsmedel finns i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (s.k. preventiva tvångsmedel), lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. och lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Reglerna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet finns i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

I 2 kap. regeringsformen finns föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter. Föreskrifterna innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (6 § första stycket). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och genom övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (6 § andra stycket). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får begränsas endast genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt eller utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen (20 och 21 §§).

Enligt artikel 8.1 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Rätten till skydd för privat- och familjeliv omfattar bl.a. skydd mot övervakning i olika former och mot telefonavlyssning. Tvångsmedel som innefattar ingrepp i den privata sfären som artikel 8 är avsedd att skydda, kan enligt konventionen endast godtas om de har stöd i lag och omfattas av de undantag som anges i artikel 8.2. Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som trädde i kraft den 1 januari 1995 är Europakonventionen inkorporerad i svensk rätt. I 2 kap. 19 § regeringsformen föreskrivs att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, preventiva tvångsmedel och inhämtning av uppgifter i underrättelseverksamhet utgör för brottsbekämpningen nödvändiga undantag från det skydd mot intrång i enskildas privat- och familjeliv som annars gäller enligt såväl grundlag som Europakonventionen.

För all användning av tvångsmedel gäller tre allmänna principer. Dessa principer, som knyter an till innehållet i 2 kap. 21 § regeringsformen, är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda ett tvångsmedel ska vara bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i bl.a. 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken, innebär att ett tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2012 har bestämmelserna i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) om de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till uppgifter som angår särskilda elektroniska

meddelanden upphävts. Bestämmelserna har delvis ersatts av utökade möjligheter att ge tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (tidigare hemlig teleövervakning) enligt bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken. Bestämmelserna ger under vissa förutsättningar möjlighet till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i en förundersökning även om det inte finns någon som är skäligen misstänkt för brott. Vidare infördes en möjlighet att inhämta lokaliseringssuppgifter som gäller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som är påslagen men som vid det aktuella tillfället inte används eller har använts för kommunikation. Det blev också möjligt att inhämta uppgifter om vilka sådana kommunikationsutrustningar som har funnits i ett visst område. De nu beskrivna förändringarna innebär att vissa uppgifter som myndigheterna förut kunde inhämta utan domstolsbeslut, numera kräver sådant.

Polismyndighetens och Tullverkets möjlighet till inhämtning av uppgifter som angår särskilda elektroniska meddelanden i underrättelseverksamhet regleras i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Beslut om sådan inhämtning fattas av respektive myndighet. Lagen infördes i syfte att stärka rättssäkerheten och integritetsskyddet vid inhämtning av övervakningsuppgifter, bl.a. genom att inhämtning bara får ske för vissa särskilt angivna syften, genom att det ställs krav på betydelsen av uppgifterna för det angivna syftet och genom att en proportionalitetsbedömning ska göras i varje enskilt fall. Säkerhets- och integritetsskydds nämnden utövar tillsyn över inhämtningen och det finns en reglering av hanteringen av överskottsinformation samt av bevarande och behandling av inhämtade uppgifter. Om uppgifterna ska användas för att utreda brott krävs domstolsbeslut.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2015 gjordes bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning och preventiva tvångsmedel, som fram till dess varit tidsbegränsade, permanenta (prop. 2013/14:237, bet. 2014/15:JuU2, rskr. 2014/15:22). Reglerna om hemlig rumsavlyssning fördes genom lagändringen in i 27 kap. rättegångsbalken medan reglerna om preventiva tvångsmedel i likhet med vad som tidigare gällt finns i en särskild lag (lagen [2007:979] om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott). Vissa justeringar av förutsättningarna för att använda tvångsmedlen genomfördes. Tillstånd till hemlig rumsavlyssning kan numera meddelas även vid utredning av spioneri och s.k. statsstyrt företagsspioneri. Det är också numera möjligt att under vissa förutsättningar meddela tillstånd till preventiva tvångsmedel avseende en person som tillhör eller verkar för en organisation eller grupp till vilken en påtaglig risk för brottslig verksamhet av vissa slag kan knytas. Det infördes också en möjlighet för åklagare att meddela interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning enligt rättegångsbalken och preventiva tvångsmedel. Det sedan tidigare befintliga förbudet att avlyssna vissa samtal utvidgades och den tidigare möjligheten för domstolen att fatta beslut om hemliga tvångsmedel utan ett offentligt ombud togs bort. Både för hemlig rumsavlyssning och preventiva tvångsmedel gäller som huvudregel fortfarande att frågan om tvångsmedlet ska prövas av

3.2 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken). Definitionen omfattar telefon- och telefextrafik, e-posttrafik och överföring av datafiler. Avlyssning kan, med vissa begränsningar, ske även utanför allmänt tillgängliga telenät, t.ex. inom större företagsnät.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott om sådan gärning är straffbelagd. Avlyssning får också användas vid förundersökning i fråga om annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år (27 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken).

En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket rättegångsbalken). Avlyssning får avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den misstänkte. Avlyssningen får också avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

3.3 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare

straff än fängelse i sex månader samt dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är straffbelagd (27 kap. 19 § andra stycket rättegångsbalken).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § rättegångsbalken).

3.4 Hemlig kameraövervakning

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken). Ljudinspelning är inte tillåten vid sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 c § rättegångsbalken).

3.5 Hemlig rumsavlyssning

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud och som avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § rättegångsbalken).

Hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 3 § lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådant annat brott får tillstånd ges om sådan gärning är straffbelagd och det kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § andra stycket rättegångsbalken).

En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för

utredningen (27 kap. 20 e § första stycket rättegångsbalken). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes, får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där. Hemlig rumsavlyssning får inte avse vissa i lagen särskilt angivna platser som används för verksamhet som omfattas av sekretess, t.ex. verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, psykologer och präster inom trossamfund (27 kap. 20 e § tredje stycket rättegångsbalken).

3.6 Interimistiska beslut

Åklagare har sedan den 1 juli 2012 haft möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Från och med den 1 januari 2015 har åklagare också möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation samt om hemlig kameraövervakning. Om en åklagare har fattat ett interimistiskt beslut om avlyssning eller övervakning ska detta utan dröjsmål anmälas till rätten som skyndsamt ska pröva ärendet. Om rätten kommer fram till att det inte finns skäl för det hemliga tvångsmedlet ska den upphäva åklagarens beslut. Om åklagarens beslut har hunnit verkställas innan rätten prövat beslutet ska rätten i stället pröva om det funnits skäl för beslutet. Om rätten kommer fram till att det inte funnits skäl får de inhämtade uppgifterna inte användas i en brottsutredning till nackdel för den som har omfattats av avlyssningen eller övervakningen, eller för någon annan som uppgifterna avser (27 kap. 21 a § rättegångsbalken).

3.7 Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd enligt rättegångsbalkens regler till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får meddelas om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri och terroristbrott (1 § första stycket). Tillstånd får också meddelas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet. Under samma förutsättningar får tillstånd meddelas att undersöka, öppna och granska brev, telegram, paket eller andra försändelser som finns hos ett befordringsföretag (4 §).

Hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation får enligt lagen enbart avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid tillståndet avser innehas eller har innehafts av den för tvångsmedlet aktuella personen eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne, eller ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att denna person under den tid tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta. På samma sätt får kameraövervakning endast avse en plats där den för tvångsmedlet aktuella personen kan antas komma att uppehålla sig, eller en plats där den brottsliga verksamheten som avses i 1 § kan antas komma att utövas eller en nära omgivning till denna plats.

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar. Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse.

3.8 Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet får Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet i hemlighet hämta in uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Inhämtningen får ske från den som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst (1 §).

Uppgifter får hämtas in om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 §).

Enligt den angivna lagen får även, under de förutsättningar som anges i 2 §, uppgifter hämtas in för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar bl.a. brott mot rikets säkerhet och terroristbrott (3 §). Paragrafen är tidsbegränsad till utgången av år 2017. Enligt gällande reglering är det Säkerhetspolisen som ska ansvara för bekämpning av sådan brottslighet som avses i paragrafen (3 § förordningen [2014:1103] med instruktion för Säkerhetspolisen).

I ärenden om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och preventiva tvångsmedel gäller ett system med offentliga ombud. Det offentliga ombudet är motpart till åklagaren vid sammanträden inför domstol och har till uppgift att bevaka enskildas rätt och integritetsintressen i allmänhet. Han eller hon ska lyfta fram alla aspekter, även t.ex. skydd för tredjemans integritet. Det offentliga ombudet ska också bevaka att de grundläggande principerna för tvångsmedelsanvändning följs. Det offentliga ombudet ska ha tillgång till allt material som ligger till grund för domstolens prövning. Han eller hon har möjlighet att yttra sig i ärendet och har rätt att överklaga domstolens beslut. Det är inte möjligt för domstolen att fatta beslut om hemliga tvångsmedel utan att ett offentligt ombud har medverkat.

3.10 Underrättelse till enskilda som har varit utsatta för hemliga tvångsmedel

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § rättegångsbalken). Underrättelseskyldigheten gäller även för hemlig rumsavlyssning och regleras sedan den 1 januari 2015 i samma bestämmelse i rättegångsbalken som de övriga hemliga tvångsmedlen (prop. 2013/14:237, bet. 2014/15:JuU2, rskr. 2014/15:150). Om avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation har avsett ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som innehas av någon annan än den misstänkte, ska även innehavaren underrättas. Om inhämtningen har skett i syfte att utreda vem som är skäligen misstänkt och integritetsintrånget för den enskilde kan antas vara ringa behöver dock inte underrättelse ske. Om kameraövervakning eller rumsavlyssning har avsett en plats som innehas av någon annan än den misstänkte och som allmänheten inte har tillträde till, ska även innehavaren av platsen underrättas. En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutats. En underrättelse ska dock skjutas upp om sekretess enligt vissa bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller för uppgiften. Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelsen utebli helt. Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden ska i dessa fall underrättas. Underrättelseskyldigheten omfattar inte utredningar om sådan brottslighet som hör till Säkerhetspolisens verksamhetsområde, bl.a. brott mot rikets säkerhet, sabotagebrott och terroristbrott.

Även den som varit utsatt för tvångsmedel enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott avseende mord, dråp, grov misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande i avsikt att påverka ett offentligt organ eller den som yrkesmässigt bedriver

nyhetsförmedling eller annan journalistik, att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd eller att hämnas en åtgärd, ska underrättas om tvångsmedelsanvändningen (16 §). Om åtgärden har avsett ett telefonnummer eller annan adress, en viss elektronisk kommunikationsutrustning eller en plats som innehas av någon annan, ska även han eller hon underrättas. Vid hemlig kameraövervakning behöver dock innehavaren av en plats som allmänheten har tillträde till inte underrättas. Underrättelse ska ske så snart det kan ske efter det att det ärende som åtgärden vidtogs i har avslutats. En underrättelse behöver inte lämnas till den som redan har fått del av eller tillgång till uppgifterna. En underrättelse behöver inte heller lämnas om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse.

3.11 Tillsynen över myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden är en myndighet under regeringen som bl.a. har till uppgift att utöva tillsyn över de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet. Myndighetens verksamhet är reglerad både i lag och förordning (lagen [2007:980] om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet och förordningen [2007:1141] med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden). Nämnden ska bidra till att värna rättssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten inom den brottsbekämpande verksamheten (myndighetens regleringsbrev för 2015, Ju2014/07869/Å).

Nämnden ska utöva tillsyn genom inspektioner och andra undersökningar (2 § första stycket lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet). Tillsynen avser ofta granskning av tvångsmedelsdiarier och enskilda tvångsmedelsärenden hos polisen och åklagarna. Mestadels tillämpar nämnden en s.k. tematisk tillsynsmetod. Med tematisk tillsyn avses att granskningen sker mot bakgrund av vissa i förväg definierade frågeställningar. Tillsynen ska särskilt syfta till att säkerställa att de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel har skett på ett författningenligt sätt (1 § tredje stycket). Nämnden får efter granskningen uttala sig om vad den kommit fram till och om vad som bör ändras i den granskade myndighetens verksamhet (2 § andra stycket). Nämnden kan även uppmärksamma regeringen på behovet av förändringar i lag eller annan författning.

Nämnden är skyldig att på begäran av en enskild kontrollera om han eller hon har utsatts för hemliga tvångsmedel eller varit föremål för viss typ av personuppgiftsbehandling och om användningen av tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet eller behandlingen av personuppgifter har skett i enlighet med lag eller annan författning. Nämnden ska underrätta den enskilde om att kontrollen har utförts (3 §).

3.12 Underrättelse till Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten i vissa fall

Skr. 2016/17:69

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndighetens tillsyn omfattar även tillämpningen av lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Polisen och Tullverket har därför en skyldighet att underrätta myndigheten om samtliga beslut om inhämtning enligt den lagen. Underrättelsen ska lämnas senast en månad efter det att ärendet om inhämtning avslutades (6 §).

3.13 Regler om överskottsinformation

När tvångsmedel används kan det komma fram uppgifter som inte rör det brott som har legat till grund för tvångsmedelsbeslutet. Uppgifterna kan i stället ha betydelse för att utreda ett annat brott eller för att förhindra nya brott. Användningen av sådan information är kringgärdad av vissa begränsningar, t.ex. när det gäller i vilka situationer uppgifterna får användas för att inleda en förundersökning (27 kap. 23 a § rättegångsbalken, 7 och 8 §§ lagen [2012:278] om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet samt 12 § lagen [2007:979] om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott).

3.14 Förbud mot avlyssning i vissa fall

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte avse telefonsamtal eller andra meddelanden där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna om vittnesförbud (36 kap. 5 § andra – sjätte styckena rättegångsbalken) inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt kommit fram. Om det under avlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande, ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon sådan person talar. Om det under rumsavlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller tal, ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Upptagningar och uppteckningar ska omedelbart förstöras i de delar som de omfattas av förbudet att avlyssna (27 kap. 22 § rättegångsbalken).

4 Myndigheternas redovisning

4.1 Nytt regeringsuppdrag för att säkerställa kvaliteten i redovisningen

Regeringen beslutade den 17 december 2015 om ett nytt uppdrag till myndigheterna avseende den årliga redovisningen av vissa hemliga tvångsmedel (Ju2015/09908/Å). Det nya uppdraget innebar en ny periodisering av redovisningen. När det gäller uppgifter om vilken tid en person varit föremål för avlyssning eller övervakning och vilken nytta ett tvångsmedel har haft ska redovisningen avse de förundersökningar som lagts ned eller där beslut i åtalsfrågan fattats under det föregående året, och omfatta hela den tid som tvångsmedlet gällt. Redovisningen ska även omfatta de interimistiska tillstånd som meddelats av åklagare och hur domstol sedan beslutat i dessa fall. Uppdraget innefattar också en skyldighet att redovisa Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel på ett visst sätt.

4.2 Generellt om tillämpningen av bestämmelserna om hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

När det gäller den sammantagna bilden av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning kan följande konstateras.

Antalet redovisade tillstånd har i de delar det finns statistik att jämföra med ökat något. Under 2015 har 9 582 tillstånd till hemliga tvångsmedel meddelats. Under 2014 meddelades 8 052 tillstånd. Under 2013 meddelades 7 417 tillstånd.

Antalet personer som varit föremål för ett hemligt tvångsmedel redovisas uppdelat på respektive tvångsmedel. Myndigheterna påpekar i sin redovisning att en person kan ha varit föremål för flera olika former av hemliga tvångsmedel och att personen i dessa fall räknas med under flera tvångsmedel. En sammanräkning av antalet personer som redovisas för varje tvångsmedel ger således inte en uppgift om hur många olika individer som totalt varit föremål för ett eller flera hemliga tvångsmedel.

Som framgår av skrivelsen avseende tvångsmedelsanvändningen år 2011 definierade myndigheterna i sin redovisning för det året begreppet tillstånd på ett annat sätt än tidigare år (skr. 2012/13:47 s. 10). Därför gav en jämförelse med tidigare år av antalet tillstånd till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning inte en rättvisande bild av hur användningen av tvångsmedlet hade utvecklats. För en redovisning av hur antalet tillstånd till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och den genomsnittliga avlyssnings- och övervakningstiden har utvecklats under åren 2001–2010 hänvisas till skrivelse 2011/12:39 s.10–14.

4.3 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Skr. 2016/17:69

Antal personer

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation har omfattat 1 158 personer under år 2015, vilket innebär en minskning jämfört med 2014 då 1 235 personer avlyssnades.

Antal tillstånd

Antalet tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation har minskat jämfört med 2014. Av redovisningen framgår att domstolarna under 2015 meddelade 3 465 tillstånd till sådan avlyssning. Under 2014 meddelades 3 564 tillstånd.

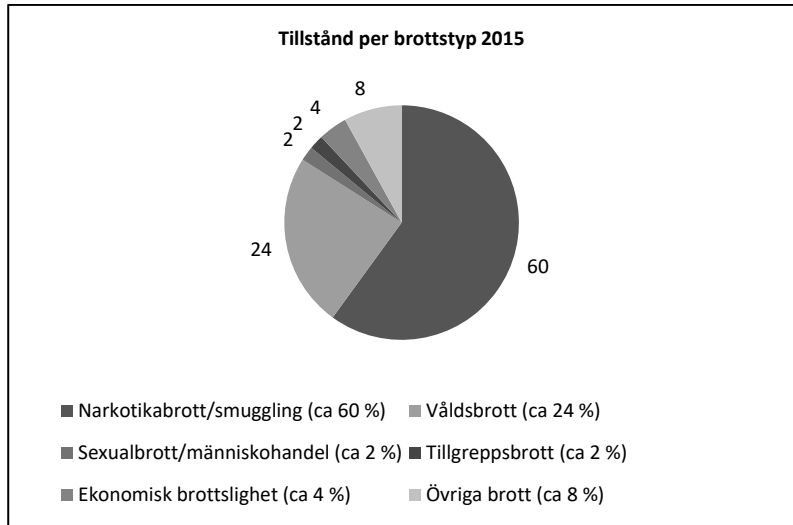
Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i 48 fall under året. Under 2014 var det 84 sådana fall. Av samtliga ansökningar om tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under år 2015 har 8 ansökningar avslagits. Ingen av ansökningarna med anledning av begäran om rättslig hjälp har avslagits. Under 2014 avslogs sammanlagt 13 ansökningar.

Åklagare har fattat 48 interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under 2015. Domstol har upphävt två av dessa beslut. Eftersom det är första året som uppgifter om interimistiska beslut redovisas från myndigheterna saknas jämförelseuppgift från föregående år.

Brottstyper

Av tillstånden till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation år 2015 avsåg cirka:

- 60 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (64 procent år 2014),
- 24 procent våldsbrott (21 procent år 2014),
- 2 procent sexualbrott eller människohandel (1 procent år 2014),
- 2 procent tillgreppsbrott (2 procent år 2014),
- 4 procent ekonomisk brottslighet (5 procent år 2014), och
- 8 procent övriga brott (7 procent år 2014).

Narkotikabrott och narkotikasmuggling är, i likhet med de senaste åren, de klart dominerande brottstyperna där hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation används.

Avlyssningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under 2015 var 324 dagar, jämfört med 286 dagar under 2014. Den genomsnittliga avlyssningstiden per tillstånd var 41 dagar under 2015, att jämföra med 42 under 2014. Den kortaste avlyssningstiden var en dag. Mediantiden var 30 dagar.

Redovisningen omfattar i enlighet med uppdraget hela den tid som tvångsmedlet använts, vilket innebär att även avlyssning som genomförts innan 2015 i förekommande fall har räknats med. Det innebär att jämförelser med föregående år inte blir helt rättvisande när det gäller avlyssningstid.

Nytan av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nyttan har hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation använts mot 780 personer. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga avlyssningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera olika nyttor.

Under förundersökning

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation	408	52 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras	479	61 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel använts mot den misstänkte	291	37 %

Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	91	12 %	Skr. 2016/17:69
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte	436	56 %	

Efter förundersökning

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat avföras från utredningen	121	16 %
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat åtalas	327	42 %
Uppgifterna har återopats som bevisning i stämningsansökan	318	41 %

Överskottsinformation

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot en annan person i samma förundersökning	167	21 %
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	88	11 %

Övrigt

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	360	46 %

När det gäller nyttan har uppdraget förändrats så att nyttan nu ska redovisas det år förundersökningen lett till åtal eller lagts ned och då avse hela den tid som tvångsmedlet gällt. Någon rättvisande jämförelse med föregående år är därför inte möjlig.

Nyttan av hemlig avlyssning ska även redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för år 2015.

- Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation bidrog till åtal för allmänfarlig ödeläggelse och fällande domar mot två personer. Avlyssnade samtal bidrog till att kunna visa en motivbild, genom att den avlyssnades ilska mot målsäganden framkom, jämte uppgifter om vilka åtgärder den tilltalade tänkte vidta för att hämnas på målsäganden. Sms inhämtade genom den hemliga avlyssningen försåg dessutom utredningen med viktig information i direkt anslutning till gärningarna och till att länka samman gärningsmännen.
- Efter användning av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kunde åtal väckas mot tre tilltalade för grovt narkotikabrott. Genom avlyssningen kunde åklagaren styrka gärningsmännens olika roller, då två personer pratade om en förestående resa och utredningen senare ledde fram till att de två i samtalen var leverantör respektive koordinator samt transportör av ett

större narkotikaparti. Vidare kunde sedan samtal mellan transportören och mottagaren avlyssnas under transporten av narkotikan genom Sverige. Efter gripandet av transportören kunde intensiv telefontrafik mellan koordinatören och mottagaren iakttas. De återopade uppgifterna blev avgörande för en fällande dom. De tre tilltalade dömdes till vardera fem års fängelse.

- Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation i kombination med spaning ledde till åtal mot två personer för grovt narkotikabrott och långa fängelsestraff. Dessutom kunde en större summa pengar förverkas från den huvudtilltalade. Samtal från avlyssningen återopades till styrkande av de stora summor pengar den tilltalade hanterat till följd av narkotikahandel och gjorde det möjligt för åklagaren att motbevisa invändningar om att anträffade pengar tillhörde en nära anhörig. Vidare ledde avlyssningen till att en annan misstänkt narkotikaförsäljare och ett stort antal köpare av narkotika kunde åtalas i en annan rättegång.

4.4 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Antal personer

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har omfattat 2 104 personer under 2015. Året dessförinnan var motsvarande siffra 2 022 personer.

Antal tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under 2015 meddelades 5 959 tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Antalet tillstånd som avser hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har därmed ökat jämfört med 2014 då 4 398 tillstånd meddelades. Tillstånd till övervakning av elektronisk kommunikation med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i 161 fall. År 2014 var motsvarande siffra 204.

20 ansökningar om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har avslagits 2015. En av ansökningarna med anledning av begäran om rättslig hjälp har avslagits. År 2014 uppgick antalet avslag totalt till 25.

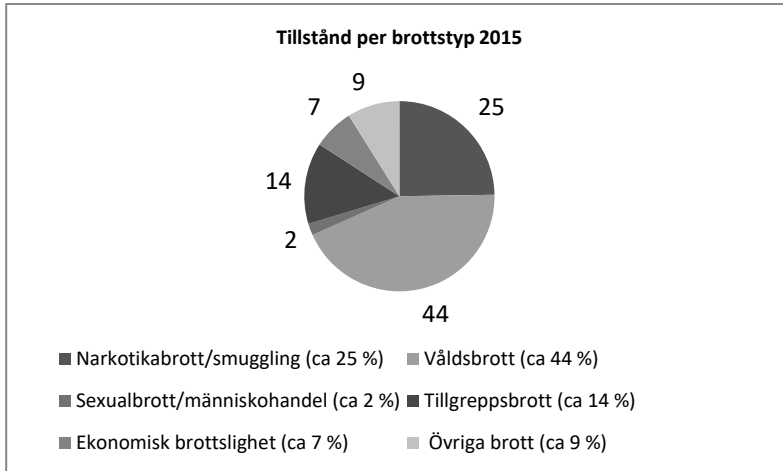
Åklagare har fattat 51 interimistiska beslut om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation under år 2015. Domstol har upphävt ett av dessa beslut. Eftersom det är första året som uppgifter om interimistiska beslut redovisas från myndigheterna saknas jämförelseuppgift från föregående år.

Brottstyper

Av tillstånden till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation 2015 avsåg cirka:

- 25 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (32 procent år 2014),
- 44 procent våldsbrott (32 procent år 2014),

- 2 procent sexualbrott eller människohandel (3 procent år 2014),
- 14 procent tillgrepsbrott (17 procent år 2014),
- 7 procent ekonomisk brottslighet (6 procent år 2014), och
- 9 procent övriga brott (11 procent år 2014).

Vid en jämförelse med 2014 framgår att våldsbrott, narkotikabrott och narkotikasmuggling även år 2015 varit de vanligast förekommande brottstyperna för vilka hemlig övervakning av elektronisk kommunikation används.

Övervakningstid

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innefattar åtgärder som inte på ett rättvisande sätt kan sägas pågå en viss tid. Ett exempel på detta är s.k. basstationstömningar (27 kap. 19 § första stycket 2 rättegångsbalken) som innebär att uppgifter inhämtas om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som befunnit sig inom ett visst geografiskt område en viss tidpunkt. Uppgifter om övervakningstid skulle inte ge en rättvisande bild av hur tvångsmedlet tillämpas. Av detta skäl redovisas inte sådana uppgifter.

Nyttan av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Nyttan av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för år 2015.

- I ett större bedrägeri- och penningtvättsärende bidrog hemlig övervakning av elektronisk kommunikation till att binda gärningsmännen till brotten. Det gick med hjälp av informationen från övervakningen att styrka vilka kontakter gärningsmännen haft sinsemellan. Det gick även att visa var deras telefoner befunnit sig vid tillfället för brotten. Bevisningen i form av positionering av telefoner bidrog till att knyta samman de olika medverkande i brotten och till att binda dem till brottsplatsen. Denna bevisning var inte ensamt avgörande men framförallt positioneringen hade stor

betydelse för utfallet både enligt tingsrättens och hovrättens domskäl. 13 personer dömdes för olika delaktighet i brotten. Påföljder om som mest tre års fängelse och minst villkorlig dom förenat med dagsböter dömdes ut.

- Vid en utredning av grov misshandel utförd i hemmet hos målsäganden efter intrång i dennes bostad beviljades hemlig övervakning av elektronisk kommunikation mot de misstänkta. Misshandeln utfördes av sex personer gemensamt och i samförstånd. Knytnävsslag utdelades men även slag där batong användes som tillhygge. Tack vare uppgifterna från teleövervakningen kunde åklagaren styrka att samtliga gärningsmän varit på plats vid tiden för den grova misshandeln. Genom bevisningen kunde det även visas att gärningsmännen träffats tidigare under dagen, att ingen kommunikation pågick under brottstiden men att telefonerna efter händelsen återigen var i kontakt med varandra. Vid jämförelse mellan innehållet i de beslagtagna telefonerna och telefonlistorna kunde det även visas att flera av de tilltalade hade raderat innehållet i telefontrafiken i tiden nära gärningen. Sex gärningsmän dömdes av tingsrätt och hovrätt för grov misshandel till fängelsestraff.

4.5 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig kameraövervakning

Antalet personer

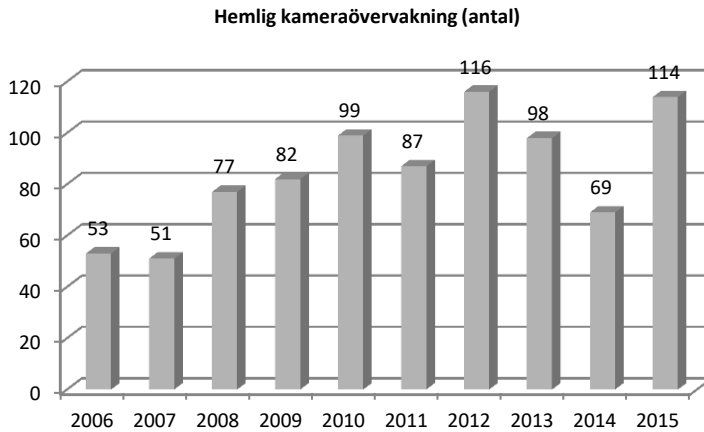
Hemlig kameraövervakning har omfattat 122 personer under 2015. Under 2014 var motsvarande siffra 89 personer.

Antal tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under år 2015 meddelades tillstånd till hemlig kameraövervakning i 114 fall, vilket innebär en ökning av antalet tillstånd jämfört med 2014 då 69 tillstånd meddelades. Det inkom inga ansökningar om internationell rättslig hjälp i brottmål i fråga om detta tvångsmedel under 2015. Under 2015 har fyra ansökningar om tillstånd till hemlig kameraövervakning avslagits av domstol. År 2014 avlogs tre ansökningar.

Åklagare har fattat tre interimistiska beslut om hemlig kameraövervakning under 2015. Domstol har inte upphävt något av dessa beslut. Eftersom det är första året som uppgifter om interimistiska beslut redovisas från myndigheterna, saknas jämförelsuppgift från föregående år.

I nedanstående diagram redovisas för varje år den senaste tioårsperioden det totala antalet tillstånd till hemlig kameraövervakning.

Brottstyper

Av tillstånden till hemlig kameraövervakning år 2015 avsåg cirka

- 64 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (74 procent år 2014),
- 18 procent våldsbrott (10 procent år 2014),
- 4 procent sexualbrott eller människohandel (0 procent år 2014),
- 1 procent tillgreppsbrott (0 procent år 2014),
- 5 procent ekonomisk brottslighet (6 procent år 2014), och
- 9 procent övriga brott (10 procent år 2014)

Vid en jämförelse med 2014 framgår att narkotikabrott och narkotikasmuggling fortfarande är de dominerande brottstyperna där hemlig kameraövervakning används.

Övervakningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig kameraövervakning under året var 146 dagar. Den genomsnittliga övervakningstiden per tillstånd var 35 dagar, vilket motsvarar en minskning i förhållande till 2014 då den genomsnittliga övervakningstiden var 39 dagar. Den kortaste övervakningstiden var en dag. Mediantiden var 29 dagar.

Redovisningen omfattar i enlighet med uppdraget hela den tid som tvångsmedlet använts, vilket innebär att även kameraövervakning som genomförts före 2015 i förekommande fall har räknats med. Det innebär att jämförelser med föregående år inte blir helt rättvisande när det gäller övervakningstid.

Nyttan av hemlig kameraövervakning

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nyttan har hemlig kameraövervakning använts mot 100 personer. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga övervakningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera nyttor.

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation	46	46 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras	68	68 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel använts mot den misstänkte	25	25 %
Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	2	2 %
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte	61	61 %

Efter förundersökning

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen	8	8 %
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte har kunnat åtalas	47	47 %
Uppgifterna har åberopats som bevisning i stämningsansökan	39	39 %

Överskottsinformation

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot annan person i samma förundersökning	14	14 %
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	6	6 %

Övrigt

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	44	44 %

När det gäller nyttan har uppdraget förändrats så att nyttan nu ska redovisas det år förundersökningen lett till åtal eller lagts ned och då avse hela den tid som tvångsmedlet gällt. Någon rättvisande jämförelse med föregående år är därför inte möjlig.

Nyttan av hemlig kameraövervakning ska även redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för år 2015.

- Hemlig kameraövervakning ledde i en förundersökning till att två personer kunde gripas och sedan häktas för grovt narkotikabrott. Bevisningen från den hemliga kameraövervakningen var helt avgörande för att komma vidare i utredningen. Den ledde till att två personer som hanterat en stor mängd amfetamin i en lägenhet som tillhörde en annan person som var bortrest, kunde identifieras och bindas till narkotikahandlingen.

- I ett större narkotikaärende användes hemlig kameraövervakning mot ett av flera hus där det misstänktes att cannabisodling skedde. Tack vare kameraövervakningen kunde sex stycken gärningsmän identifieras. De sex personer som var aktiva i odlingen och uppbyggnaden av verksamheten kunde därefter lagföras. Den hemliga kameraövervakningen hade också betydelse för utredningen gällande de andra odlingshusen. Tack vare övervakningen kunde åklagaren visa hur organisationen var uppbyggd och vilka roller de olika personerna hade. Totalt lagfördes 18 personer i ärendet. Fängelsestraffen för de som deltog i organisationen varierade mellan två år och sex månader och upp till åtta år och fyra månaders fängelse.

4.6 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning

Antal personer

Hemlig rumsavlyssning har omfattat 51 personer under år 2015. Under 2014 var motsvarande siffra 21 personer.

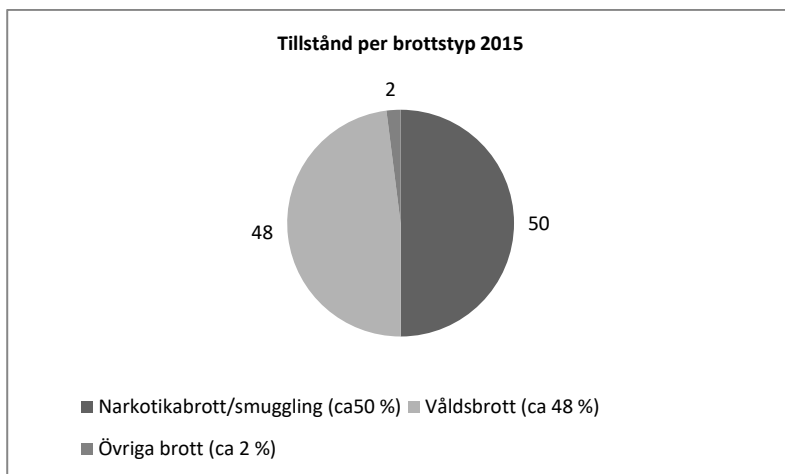
Antal tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under år 2015 meddelades tillstånd till hemlig rumsavlyssning i 44 fall. Under 2014 var motsvarande siffra 16 fall. Tillstånd till hemlig rumsavlyssning med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i ett fall. År 2014 var det åtta sådana fall. Ingen ansökan om hemlig rumsavlyssning har avslagits 2015. Inte heller under 2014 avslogs någon sådan ansökan.

Brottstyper

Av tillstånden till hemlig rumsavlyssning år 2015 avsåg cirka

- 50 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (56 procent år 2014),
- 48 procent våldsbrott (44 procent år 2014), och
- 2 procent övriga brott (0 procent år 2014)

Vid en jämförelse med år 2014 framgår det att narkotikabrott, narkotikasmuggling och våldsbrott även under 2015 varit de vanligast förekommande brottstyperna där hemlig rumsavlyssning använts.

Avlyssningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig rumsavlyssning under året var 57 dagar. Den genomsnittliga tiden per tillstånd var 19 dagar, vilket motsvarar en minskning i förhållande till 2014 då den genomsnittliga tiden var 29 dagar. Den kortaste avlyssningstiden var en dag. Mediantiden var 14 dagar.

Redovisningen omfattar i enlighet med uppdraget hela den tid som tvångsmedlet använts, vilket innebär att även avlyssning som genomförts före 2015 i förekommande fall har räknats med. Det innebär att jämförelser med föregående år inte blir helt rättvisande när det gäller avlyssningstid.

Nytan av hemlig rumsavlyssning

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nytan har hemlig rumsavlyssning använts mot 19 personer. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga rumsavlyssningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera olika nyttor.

Under förundersökning

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation	6	32 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat bedrivas	9	47 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel har använts mot den misstänkte	0	
Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	0	
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den	9	47 %

Efter förundersökning

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat avföras från utredningen	0	
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat åtalas	6	32 %
Uppgifterna har åberopats som bevisning i stämningsansökan	6	32 %

Överskottsinformation

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot annan person i samma förundersökning	0	
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	3	16 %

Övrigt

Nytta	Antal	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	2	11 %

När det gäller nyttan har uppdraget förändrats så att nyttan nu ska redovisas det år förundersökningen lett till åtal eller lagts ned och då avse hela den tid som tvångsmedlet gällt. Någon rättvisande jämförelse med föregående år är därför inte möjlig.

Nyttan av hemlig rumsavlyssning har vidare redovisats genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för år 2015.

- Uppgifter från hemlig rumsavlyssning ledde till att åtal kunde väckas för försök till mord och medhjälp därtill i gängrelaterad miljö. Materialet från den hemliga rumsavlyssningen användes under förundersökningen i samband med förhör med de inblandade. Det fick även avgörande betydelse för att åtal kunde väckas. Bevisningen åberopades både i tingsrätt och hovrätt till stöd för påstående om planläggningen av brotten och till styrkande av vad som inträffat efter händelsen.
- Med hjälp av bl.a. hemlig rumsavlyssning kunde en misstänkt identifieras under en utredning av brottsmisstankar i gängmiljö. Materialet från den hemliga rumsavlyssningen bidrog till att åklagaren kunde väcka åtal mot två personer för grova våldsbrott. De uttalanden från den hemliga rumsavlyssningen som åklagaren åberopade i rättegången bidrog till att båda dömdes för förberedelse till mord. De hade införskaffat ett flertal livsfarliga vapen och intensivt sökt efter det tilltänkta mordoffret. Domstolen fann det styrkt att de tilltalade hade gjort sig skyldiga till förberedelse till

mord, som hämnd för mordet på en kamrat. De utdömda påföljderna blev fyra och ett halvt års fängelse samt ett års sluten ungdomsvård. Material från den hemliga rumsavlyssningen fick också stor betydelse som överskottsinformation till en annan stor förundersökning.

4.7 Tillämpningen av bestämmelserna om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Någon användning av tvångsmedel enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott har inte förekommit under år 2015, se dock avsnitt 4.9. Så var fallet även under 2014.

4.8 Tillämpningen av bestämmelserna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Antal tillstånd

Lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet tillämpas av Polismyndigheten och Tullverket.

Av myndigheternas redovisning framgår det att det under år 2015 fattades 698 beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet. Av dessa var 498 beslutade av Polismyndigheten och 200 av Tullverket. Sex beslut har noterats som felaktiga av Polismyndigheten. Dessa beslut har anmälts till Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden. Besluten har även varit föremål för internutredningar.

Brottstyper

Besluten om nu aktuell inhämtning fördelade sig under 2015 enligt följande:

- 80 procent grovt narkotikabrott eller narkotikasmuggling (84 procent år 2014),
- 10 procent synnerligen grovt vapenbrott (1 procent år 2014),
- 3 procent mord (2 procent år 2014),
- 2 procent människohandel (0 procent år 2014),
- 2 procent grov allmänfarlig ödeläggelse (1 procent år 2014),
- 1 procent grovt rån (9 procent år 2014), och
- 1 procent andra grova brott (grovt koppleri, krigsbrott och folk-mord).

Nyttan av inhämtningen

Nyttan av inhämtningen i underrättelseverksamhet ska redovisas genom angivande av anonymiserade exempel, dock utan att arbetsrutiner eller

spaningsmetoder som omfattas av sekretess avslöjas. De exempel som myndigheterna har angett är följande. Skr. 2016/17:69

- Underrättelser angav att ett antal personer, vilka inte hade några kända kopplingar till varandra sedan tidigare, var involverade i storskalig vapen- och narkotikahandling i Stockholmsområdet. Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation avseende historiska trafikuppgifter och spaning mot de utpekade personerna ledde, efter bearbetning och analys av uppgifterna, till att ett nätverk identifierades samt att en lagerplats för narkotika och vapen kunde lokaliseras. En förundersökning om grovt narkotikabrott inleddes och narkotika togs i beslag. Förundersökningen är ännu inte avslutad.
- Underrättelser angav att ett mc-gäng, som tidigare försökt etablera sig i Skåne men där flera medlemmar då dömdes till fängelse för grova narkotikabrott, på nytt startat upp omfattande narkotikahandling. Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation avseende några namngivna personer ledde till att delar av den inkomna underrättelseinformationen kunde bekräftas och att en förundersökning kunde inledas vilket ledde till att ytterligare tre medlemmar ur mc-gänget kunde dömas till fängelsestraff för grovt narkotikabrott, samt att fyra andra personer dömdes för grovt narkotikabrott och grovt vapenbrott.
- Inkomna underrättelser i kombination med inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation ledde till att Tullverket kunde kartlägga och identifiera ett nätverk som avsåg att påbörja en storskalig narkotikasmugglingsverksamhet till Sverige. Förundersökning inleddes och drygt 3 kg narkotiska preparat (heroin, amfetamin, kokain och MDMA) kunde beslagtas från en kurir.
- Inkomna underrättelser angav att en person var involverad i handling och transport av stora mängder kokain mellan Göteborg och Stockholm. Vidare angavs att personens umgängeskrets bestod av tidigare dömda narkotikabrottslingar. Efter inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation, i syfte att klargöra umgänget och resornas frekvens, kunde underrättelseinformationen avfärdas och den utpekade personen kunde därmed friskrivas från vidare misstankar och polisiära resurser kunde därmed frigöras för bekämpning av annan brottslighet.
- I Region Väst ledde inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation, tillsammans med underrättelser som angav att en person planerade att mörda en annan person i ett rivaliserande gäng, till att en kartläggning av den utpekade personens kontaktnät kunde genomföras. Detta ledde till ett bättre beslutsunderlag inför operativa åtgärder i syfte att förhindra det förestående mordet.
- I samband med ett underrättelseärende riktat mot regelbunden handling och försäljning av stora mängder amfetamin i Region Väst har en analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation lett till bättre beslutsunderlag inför planering och prioritering vid operativa insatser.
- Mottagna underrättelser angav att en person planerade ett grövre våldsbrott i en skola. Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde personen identifieras. Då

uppgifterna inte var tillräckliga för att personen skulle kunna lagföras, men då det ändå befarades att ett eventuellt förestående grovt våldsbrott var under planering, besöktes personen av polis för ett förebyggande samtal i syfte att avstyra fortsatt planering.

- Mottagen underrättelseinformation från polis i ett annat EU-land angav att ett svenskt telefonabonnemang var involverat vid mottagande av narkotikapartier i Sverige vid ett specifikt tillfälle. Efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation kunde ytterligare ett svenskt telefonabonnemang identifieras. Det efterföljande underrättelsearbetet ledde till att personerna som brukade telefonerna kunde identifieras och en förundersökning kunde inledas. Efter en tid kunde en större mängd narkotika beslagtogs och tre personer frihetsberövas inom ramen för den förundersökning som fortfarande pågår.
- I ett ärende rörande amfetaminsmuggling i Halland inkom underrättelser om att en mobilabonnet i Stockholmsområdet föreföll ha kopplingar till ärendets huvudman. Efter inhämtning och analys av information om elektronisk kommunikation kunde det i kombination med fysisk spaning konstateras att den egentlige brukaren av det mobilabonnemanget inte var abonnenten själv, utan en annan person som tidigare varit dömd för grova narkotikabrott. Efter inledd förundersökning beslagtogs en större mängd narkotika.
- Mottagen underrättelseinformation från polis i ett annat EU-land angav att ett svenskt telefonabonnemang var inblandat i smuggling av narkotikapartier till Danmark, Sverige och Finland. Enligt information användes ett visst modus för att smuggla stora mängder narkotika till Sverige. Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde brukarna av telefonabonnemangen identifieras och ett mer fokuserat inhämtningsarbete påbörjas. Det framkom att en omfattande narkotikasmuggling bedrivits i det uppdagade nätverket under flera år. Efter en tid kunde ett beslag av ca 150 kg narkotika genomföras. Flera förundersökningar pågår och fler beslag och gripanden förväntas göras.
- Inkomna underrättelser angav att en namngiven person i Balkanområdet smugglade och sålde stora mängder vapen till kriminella personer i Sverige, underrättelserna angav också ett telefonnummer till en okänd mottagare av vapnen i Sverige. Efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation kunde förundersökning inledas och en person togs in till förhör. Fortsatt analys av de inhämtade uppgifterna ledde i kombination med annat underrättelsearbete fram till att viktiga adressuppgifter kunde säkras vilket ledde ärendet framåt. Förundersökningen pågår fortfarande.
- I Region Öst ledde inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i kombination med annan underrättelseinformation till en operativ rapport som blev ett avgörande beslutsunderlag när en förundersökning inleddes mot några personer i ett mc-gäng avseende misstanke om grovt narkotikabrott. Fyra personer kunde dömas till fängelsestraff för grovt narkotikabrott.
- I ett gemensamt ärende mellan Region Öst och Region Väst ledde inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation

tillsammans med annan underrättelseinformation till en operativ insats samt förundersökning avseende grova narkotikabrott. Sju personer misstänks ha framställt ca 300 kg marijuana under flera år. Rättegången pågår fortfarande.

- Tullverket kunde efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation kartlägga ett nätverk som smugglade in kokain och cannabis till Sverige. En förundersökning kunde inledas mot fyra personer och sammanlagt två kg kokain beslagtogs.
- Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i kombination med underrättelser från en annan region ledde till att Region Mitt kunde identifiera ett nätverk av personer som sålde olika narkotikapreparat. Efterföljande analyser gav en ökad kunskap om narkotikanätverken i Region Mitt samt ett förbättrat beslutsunderlag inför operativa insatser mot narkotika. Underrättelseinformationen har genom fortsatt spaning och tillslag lett till flera förundersökningar med beslag av främst hasch, marijuana och kokain.
- Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation tillsammans med fysisk spaning ledde till att misstankar mot två personer avseende grov narkotikasmuggling kunde avfärdas och beslut fattas om att inte inleda någon förundersökning, vilket innebar att Tullverkets utredningsresurser kunde riktas mot andra pågående ärenden.
- I samband med ett ännu pågående underrättelseärende om en långvarig konflikt mellan grovt kriminella personer inkom underrättelser om planering av ett grovt våldsbrott kopplat mot grova vapenbrott och förberedelser till allmänfarlig ödeläggelse med hjälp av sprängmedel. I kombination med analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation ledde underrättelserna till ökad kunskap avseende adresser, de inblandade personernas rörelsemönster och kontaktnät. En förundersökning förväntas inledas.
- I ett ärende i Region Mitt ledde inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation tillsammans med annan underrättelseinformation till en operativ insats samt en förundersökning avseende grova narkotikabrott. Två personer kunde frihetsberövas i södra Sverige, förundersökning pågår fortfarande.
- I Region Bergslagen kunde underrättelseinformation i kombination med inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kopplas till en förundersökning om mord. Informationen från det fortsatta underrättelsearbetet om de inblandades kontaktnät och rörelsemönster var en bidragande orsak till att en person senare kunde dömas till livstids fängelse för mord samt att några andra personer kunde dömas för skyddande av brottsling.
- Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation tillsammans med fysisk spaning ledde till förstärkt misstanke och att en förundersökning om tillverkning av narkotikaklassade tabletter kunde inledas. Under pågående förundersökning kunde ett flertal personer gripas samt en stor mängd syntetisk narkotika tas i beslag.

4.9 Säkerhetspolisen

I Säkerhetspolisens verksamhet har det med stöd av bestämmelserna i rättegångsbalken och lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott under år 2015 fattats totalt 377 beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, om hemlig kameraövervakning och om hemlig rumsavlyssning. Siffran inkluderar såväl initiala beslut som beslut om förlängning av tillståndstiden.

Säkerhetspolisen har under år 2015 fattat 109 beslut med stöd av lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet.

Eftersom det är första året som uppgifter redovisas från Säkerhetspolisen saknas det jämförelseuppgift från föregående år.

5 Myndigheternas slutsatser

I förhållande till tidigare år har antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig avlyssning fortsatt att minska. Sedan 2012 har antalet minskat varje år och totalt har antalet avlyssnade personer minskat med 8,7 procent. Antalet meddelade tillstånd har varierat marginellt upp och ner mellan åren sedan 2012. Under 2015 minskade antalet tillstånd med 99 stycken i jämförelse med året innan, vilket motsvarar 2,8 procent. Totalt har antalet tillstånd sedan 2012 ökat med 22, vilket motsvarar 1 procent. Liksom tidigare år har tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation meddelats framförallt i förundersökningar om narkotikabrott och narkotikasmuggling. Personer som är medvetna om att de kan komma att avlyssnas tenderar att övergå från telefonsamtal till att med hjälp av annan elektronisk utrustning kommunicera på ett sådant sätt att vedertagen avlyssning inte är möjlig. Värdet av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation minskar och för att nå eftersträvat resultat måste andra tillgängliga hemliga tvångsmedel användas, t.ex. hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning.

Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har ökat med 82, vilket innebär en ökning med 4 procent jämfört med 2014. I jämförelse med 2012 har antalet dock minskat med 277, vilket motsvarar 12 procent. Antalet tillstånd har ökat med 1 561, eller 35 procent. Med hänsyn till att antalet misstänkta som övervakats ökat marginellt är den mest sannolika förklaringen att de misstänkta ännu mer än tidigare byter telefoner och telefonnummer, vilket kräver nya tillstånd, eller att polisen oftare kan knyta misstänkta personer till flera adresser.

Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig kameraövervakning har ökat med 37 procent och antalet tillstånd har ökat med 65 procent. Det kan finnas olika förklaringar till detta men utifrån den statistik som finns har det inte varit möjligt för myndigheterna att konstatera vilken eller vilka som är relevanta. Om man jämför

antalet tillstånd 2015 med antalet under 2012 ser man att antalet minskat med 2 tillstånd. Skr. 2016/17:69

Under 2015 begärdes och beviljades 44 tillstånd till hemlig rumsavlyssning. Användningen är mycket begränsad i jämförelse med andra tvångsmedel. Den stora relativa ökningen kan ha flera förklaringar. En möjlig förklaring är att behovet av hemlig rumsavlyssning ökar när medvetenheten hos kriminella personer om möjligheterna till hemlig telefonavlyssning blir större. En annan förklaring kan vara att polis och åklagare blivit mer medvetna om möjligheterna till hemlig rumsavlyssning samtidigt som det blivit enklare att använda sig av den. Eftersom antalet tillstånd är så lågt går det inte att dra några generella slutsatser vad gäller användningen. Enskilda ärenden kan få ett mycket stort genomslag i statistiken.

När det gäller nyttan av inhämtningen av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet, så har Polismyndigheten och Tullverket sammanfattningsvis konstaterat att information om elektronisk kommunikation är väsentlig för myndigheternas underrättelseverksamhet och att de möjligheter till inhämtning som inhämtningslagen medger har varit avgörande för att inleda förundersökning för en lång rad grova brott. Tillgången till uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelsestadiet är avgörande för att aktörer, platser och tidpunkter ska kunna kopplas samman och ge ett tillräckligt underlag för att inleda en förundersökning. Uppgifterna är enligt myndigheterna också väsentliga för en effektiv planering av yttre fysisk spaning, som är resurskrävande och därför viktig att använda på rätt plats vid rätt tillfälle.

6 Slutsatser om redovisningen och nyttan av de hemliga tvångsmedlen

Utgångspunkter vid användning av hemliga tvångsmedel

Det är av grundläggande betydelse i en rättsstat att rätten till skydd för privat- och familjeliv respekteras. Samtidigt är det, för en effektiv brottsbekämpning, nödvändigt att det finns tillräckliga befogenheter för de brottsbekämpande myndigheterna att i vissa väl avgränsade fall kunna använda hemliga tvångsmedel som ett yttersta hjälpmedel. Vidare är det en självklar utgångspunkt att tvångsmedelsreglerna och deras tillämpning måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav. Det relativt betydande integritetsintrång som hemliga tvångsmedel medför kan accepteras, om det belagda behovet och nyttan av de hemliga tvångsmedlen är tillräckligt stora.

Vid avvägningen mellan enskildas rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv och samhällets intresse av en effektiv brottsbekämpning är det betydelsefullt att med tillräckligt god precision kunna bedöma vilka resultat som användningen av hemliga tvångsmedel har lett till.

För att tvångsmedelstillämpningens legitimitet varaktigt ska kunna upprätthållas i samhället är det, vid sidan av en noggrann proportionalitetsbedömning, angeläget att i största möjliga mån redovisa vilken betydelse – nytta – tillämpningen av tvångsmedlen har i den brottsbekämpande verksamheten. Ett grundläggande krav för tillstånd till hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken är att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen. Det uttrycket inrymmer ett kvalitetskrav beträffande de upplysningar som åtgärden kan ge. Vad som kan vinnas genom åtgärden får i princip inte vara åtkomligt med andra mindre ingripande metoder, men det behöver i normalfallet inte betyda att åtgärden ska ge bevisning som leder till en fällande dom (prop. 1988/89:124 s. 44).

Det tidigare nyttobegreppet definierades som antalet fall där det hemliga tvångsmedlet lett till användning av annat tvångsmedel mot den misstänkte. Detta nyttobegrepp ifrågasattes av bl.a. Integritetsskyddskommittén (Ju 2004:05) och av Utredningen om utvärdering av vissa hemliga tvångsmedel (Ju 2009:01). Integritetsskyddskommittén uttalade bl.a. att det inte finns någon klar uppfattning om vad den förväntade effektiviteten är eller bör vara (SOU 2007:22 s. 186). Utredningen om utvärderingen av vissa hemliga tvångsmedel uttalade att effektmåttet var mycket trubbigt (SOU 2009:70 s. 12). Även utredningen om vissa hemliga tvångsmedel som gjort en djuplodande kartläggning av nyttan med hemliga tvångsmedel enligt lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning, lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och lagen (2008:854) om åtgärder för att utreda vissa samhällsfarliga brott har konstaterat att det är en komplex uppgift att beskriva nyttan av tvångsmedelstillämpningen (SOU 2012:44 s. 481).

I en brottsutredning förekommer det ofta att flera telefonnummer avlyssnas eller övervakas med stöd av flera tillstånd avseende en och samma person. Det förekommer att ett tillstånd i princip enbart leder fram till att ett nytt telefonnummer behöver avlyssnas eller övervakas. Även på andra sätt samverkar resultaten av olika tillstånd och olika hemliga tvångsmedel med varandra på ett sätt som gör att det är svårt att avgöra vilket tillstånd som gett den slutliga nyttan. Mot denna bakgrund anser regeringen att det varken är ändamålsenligt eller lämpligt att slå fast vilka resultat som ska nås vid användningen av hemliga tvångsmedel i enskilda brottsutredningar, eller att i förväg bestämma att en viss procentandel av samtliga fall där hemliga tvångsmedel används ska leda till vissa förväntade resultat (se även SOU 2012:44 s. 481).

I årets redovisning har myndigheterna, i likhet med redovisningen för föregående år, redovisat några av de olika åtgärder som följt av tvångsmedelsanvändningen i syfte att så objektivt som möjligt kunna bedöma nyttan av olika tvångsåtgärder.

I enlighet med detta har myndigheterna redovisat bl.a. om de inhämtade uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte, till ett annat tvångsmedel, till att effektiv spaning har kunnat genomföras, till att den misstänkte kunnat avföras från utredningen eller att den misstänkte har kunnat åtalas. Dessutom har det redovisats i vilken utsträckning uppgifter från tvångsmedlet har utgjort underlag i en

förhörssituation eller använts som överskottsinformation samt om uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte.

Fördelningen av de olika formerna av nytta visar att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation främst har haft betydelse genom att uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras, stärkt misstankarna mot den misstänkte eller använts som underlag vid förhör. Även beträffande hemlig kameraövervakning har uppgifterna främst haft betydelse för att effektiv spaning har kunnat genomföras, stärkt misstankarna mot den misstänkte eller använts som underlag vid förhör. Vad gäller hemlig rumsavlyssning har tvångsmedlet främst haft betydelse genom att uppgifter från tvångsmedlet har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte samt att effektiv spaning kunnat genomföras. Bland de lägst frekventa av alla de redovisade nyttorna är att uppgifterna från tvångsmedlen bidragit till utredning av brottsutbyte. Myndigheterna har redovisat ett antal exempel för att beskriva nyttan av uppgifterna.

När det gäller inhämtning enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet har myndigheterna uppgett att den typiskt sett vanligaste nyttan har varit att underrättelseinformation om hantering av stora mängder narkotika, vapen eller förestående grova våldsbrott, i kombination med analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation, lett till att förundersökningar har kunnat inledas. Under förundersökningarna har användning av andra hemliga tvångsmedel i kombination med spaning och utredningsarbete i sin tur lett till att misstänkta har frihetsberövats och att stora mängder narkotika samt i vissa fall vapen har tagits i beslag. Det har också förekommit att underrättelser avseende grova våldsbrott i kombination med analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation varit av betydelse för att avstyra planerade våldsbrott. Inte sällan har samverkan skett mellan Polismyndigheten och Tullverket samt med andra länders brottsbekämpande myndigheter. Myndigheterna har också redovisat ett antal exempel för att beskriva nyttan av inhämtningen.

Av myndigheternas redovisning framgår att de hemliga tvångsmedlen fyller en mycket viktig funktion för det brottsutredande arbetet. Den visar också att de hemliga tvångsmedlen har inneburit en reell nytta.

Ytterligare åtgärder

De driftsproblem som uppstått i det digitala ärendehanteringssystemet för hemliga tvångsmedel, vilket lett till att systemet inte längre används, har beskrivits tidigare (skr. 2012/13:47 s. 9–10). Myndigheternas redovisning bygger fortfarande på manuellt framtagna uppgifter och myndigheterna förutspår att underlaget även de närmaste åren kommer att hämtas ur det manuella diariet. Arbete med att ta fram ett nytt elektroniskt diarium pågår, men är ännu inte slutfört. Åklagarmyndigheten har under innevarande år beviljats höjd låneram för att kunna fortsätta arbetet med det digitala systemet. Det är regeringens bedömning att ett digitalt system kan bidra till en högre effektivitet och kvalitet i myndigheternas redovisning av sin användning av hemliga tvångsmedel.

Regeringens tydliga ambition är att se till att skrivelsen till riksdagen håller en hög kvalitet. Av det skälet gav regeringen inför förra årets redovisning myndigheterna ett utvidgat uppdrag som bland annat innebär att även hemlig rumsavlyssning och preventiva tvångsmedel ska omfattas av den årliga redovisningen till regeringen, samt att myndigheterna ska redovisa anonymiserade exempel från tillämpningen av respektive tvångsmedel. Uppdraget innebär också att myndigheterna från och med redovisningen som avser år 2015 dessutom ska redovisa uppgifter om interimistiska beslut. Även Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel ska redovisas i viss utsträckning.

Regeringen har sedan tidigare aviserat ett flertal åtgärder för att stärka skyddet för enskildas integritet. En parlamentariskt sammansatt kommitté (Ju 2014:09) arbetar utifrån ett brett uppdrag med att kartlägga och analysera riskerna för intrång i den personliga integriteten vid användning av informationsteknik i privat och offentlig verksamhet (dir. 2014:65, dir. 2016:12). Kommittén har redovisat ett delbetänkande (SOU 2016:41) som har remissbehandlats och för närvarande bereds i Regeringskansliet. Vidare ska en uppföljning genomföras för att bedöma effekterna av reglerna om hemlig rumsavlyssning, preventiva tvångsmedel och hemliga tvångsmedel vid utredning av brott inom Säkerhetspolisens område avseende integritetsskyddet för enskilda (prop. 2014/15:1, utgiftsområde 4, s. 23). En utredare har vidare haft i uppdrag att överväga hur ett i högre grad samlat integritetsskydd kan fungera inom en och samma myndighetsstruktur genom att tillsynen över behandling av personuppgifter samlas hos en myndighet (dir. 2014:164). Uppdraget har redovisats och betänkandet (SOU 2016:65) bereds i Regeringskansliet.

Sammanfattande bedömning

Regeringens bedömning är sammanfattningsvis att myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel under 2015 har varit ett ändamålsenligt och nödvändigt instrument i brottsbekämpningen.

Justitiedepartementet

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Wallström, Baylan, Bucht, Hultqvist, Regnér, Andersson, Hellmark Knutsson, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Strandhäll, Fridolin, Wikström, Eriksson, Linde, Skog, Ekström

Föredragande: statsrådet Hultqvist

Regeringen beslutar skrivelse Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under år 2015